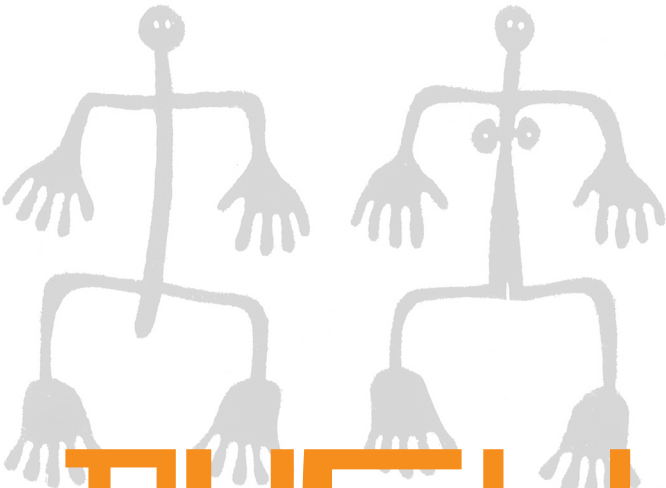
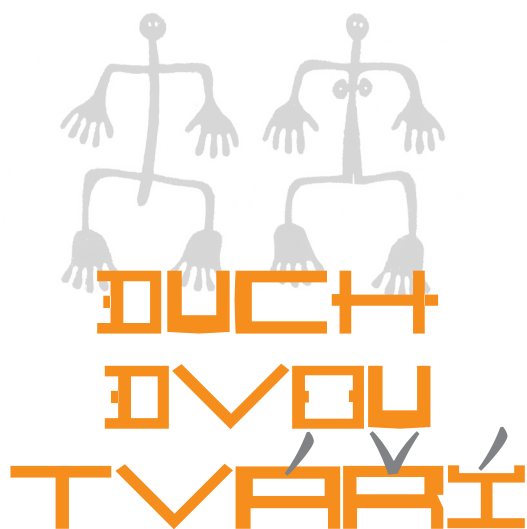

DUCH DVOU TVARÍ

Mýty a legendy severoamerických indiánů

Mýty a legendy severoamerických indiánů

Z anglického originálu American Indian Myths and Legends, vydaného Pantheon Books, a division of Random House, Inc., New York, v roce 1984, vybrala a přeložila Eva Bulgakovová. Ilustroval Richard Erdoes.

Doslov a odborná redakce Roman Tadič.

Grafická úprava a sazba Marek Naglmüller, LE⁵.

Odpovědná redaktorka Ivana Tomková.

Jazykové korektury Soňa Čapková.

Technický redaktor Milan Dorazil.

Vydalo nakladatelství Argo, Milíčova 13, 130 00 Praha 3,
www.argo.cz, roku 2012 jako svou 1 657. publikaci.

Vytiskla Tiskárna Akcent.

Vydání první.

ISBN 978-80-257-0552-0

Naše knihy distribuuje knižní velkoobchod Kosmas

Sklad: Za Halami 877, 252 62 Horoměřice

Tel.: 226 519 383, fax: 226 519 387

E-mail: odbyt@kosmas.cz

www.kosmas.cz

CHLAPEČEK Z KAMENE

(LAKOTOVÉ BRULÉ)

Lakotská legenda o Chlapci z kamene má mnoho různých podob podle toho, kdo ji vypráví. Následující verzi z rezervace Cheyenne River slyšel Henry Crow Dog přibližně roku 1910, když poslouchal vypravěče u táborového ohně.

V dobách velkých dnů indiánů spolu žili jedna dívka a pět jejích bratrů. Hlavním zaměstnáním lidí tehdy bylo hledat si potravu. Takže zatímco sestra vařila a zhotovovala oblečení, bratři trávili dny lovem.

Jednoho dne tahle rodina přestěhovala své týpí na dno kaňonu. Bylo to zvláštní, tiché místo a byla tam zátočina s vodou a dalo se tam ulovit dost zvěře. V zimě byl kaňon chráněný před větrem a v létě v něm byl příjemný chládek. Bratři přesto chodili na lov i jinam a sestra na ně vždycky čekala. Čekala a poslouchala a slýchala zvláštní zvuky. Někdy měla dojem, že jsou to kroky, ale když se podívala ven, nikdo tam nebyl.

Jednoho večera se vrátili z lovu jen čtyři bratři. Sourozenci byli vzhůru celou noc a dohadovali se, co se pátému bratrovi mohlo stát. Druhý den šli mládenci znovu na lov a vrátili se jen tři. Zase zůstali všichni vzhůru a přemýšleli. Další večer přišli domů už jenom dva. Zbývajících tři sourozenci začali mít strach.

V těch raných dobách indiáni ještě neznali posvátné obřady a modlitby, kterými by se řídili, proto bylo pro dívku i oba její bratry těžké nějak se v tomhle strašidelném místě během noci ochránit. Ráno bratři museli zase odejít, a večer se vrátil jen jeden. Sestra plakala a prosila ho, ať už nikam nechodí. Jenomže i její poslední, nejmladší bratr, kterého měla ze všech nejraději, se ráno musel vydat na lov, aby měli co jíst. Jako ostatní bratři, ani on se nevrátil. Teď už neměla dívka nikoho, kdo by jí nosil potravu a vodu, kdo by ji chránil.

S pláčem vystoupala z kaňonu na vrchol blízkého kopce. Chtěla zemřít, ale nevěděla jak. Pak si všimla oblázku na zemi. Napadlo ji, že ten by ji zabít mohl, a tak ho sebrala a spolkla.

S klidným srdcem se pak vrátila do svého týpí. Napila se vody a ucítila, jak se v ní cosi pohnulo, jako by jí ten kámen říkal, aby se netrápila. Uklidnilo ji to, ale usnout nemohla, protože se jí stýskalo po bratrech.

Druhý den neměla k jídlu už nic než drcené sušené maso a bobule. Chystala se to sníst a zapít vodou z potoka, ale neměla vůbec hlad. Připadala si jako po hostině, tak se místo jídla začala procházet a dala se do zpěvu. Další den se cítila šťastná jako nikdy předtím.

Když byla sama už čtvrtý den, pocítila náhle bolest. „To je můj konec,“ pomyslela si, „umírám.“ Ale vůbec jí to nevadilo. Jenže místo umírání porodila chlapečka.

„Co si s tím dítětem počnu?“ přemýšlela. „Kde se vůbec vzalo? To musí být ten kámen, co jsem spolkla.“

Dítě bylo silné a oči mu zářily. Přestože se dívka ještě nějaký čas cítila zesláblá, o nový život, o svého syna se starala. Zabalila ho do šatů svých bratrů a dala mu jméno Inyan Hokši, Chlapec z kamene. Hoch rostl den za dnem, desetkrát rychleji než obyčejné děti. Měl také dokonalejší tělo.

Matka věděla, že její dítě má velké schopnosti. Jednoho dne si chlapec hrál před týpí a sám od sebe vyrobil luk a šípy. Matka si s údivem prohlížela hroty šípů, které udělal z pazourku. „On možná ví, že byl původně kamenem, který jsem spolkla,“ uvažovala. „Bude asi pevný jako skála.“

Chlapec rostl tak rychle, že zanedlouho chodil a narostly mu dlouhé vlasy. A jak dospíval, matka se začala bát, aby ho neztratila stejně jako bratry. Často plakala, a přestože se syn neptal proč, zřejmě to věděl.

Brzy byl dost velký, aby se mohl vydat na lov. Když si to jeho matka uvědomila, plakala ještě víc než dřív. Chlapec za ní přišel do týpí a povídá: „Neplač, maminko.“

„Míval jsi pět strýců,“ začala mu vyprávět, „ale chodili na lov a jeden po druhém se ztratili.“ A pověděla mu všechno o jeho narození, jak šla na kopec, jak tam spolkla kámen a potom cítila, že se v ní něco pohnulo.

„Já vím,“ odpověděl synek. „A rozhodl jsem se, že půjdu tvé bratry, své strýce, hledat.“

„Ale co si počnu, jestli se nevrátíš?“ vzlykala.

„Já se vrátím,“ ujistil ji. „Vrátím se i se strýci. Ty zatím čekej tady v týpí.“

Druhý den ráno Inyan Hokši vyšel a začal hledat. Chodil čtyři dny, a když se setmělo, našel si vždycky nějaké místo k přespání. Čtvrtý

večer ucítil kouř. To ho přivedlo k ošklivému, polorozpadlému týpí, z jehož kouřového otvoru stoupal dým. Uvnitř zahlédl stařenu, také ohyzdnou. Když ho uviděla jít kolem, zavolala na něj a pozvala ho, aby se k ní šel najíst a vyspat. Chlapec chvíli váhal, protože měl nepříjemný pocit, ale pak vešel dovnitř. Rozhlédl se kolem a uviděl pět velkých balíků opřených o stěnu týpí. Zdálo se mu to divné.

Stařena právě dovařila nějaké maso a nabídla mu ho. Chlapec maso snědl, přestože mu moc nechutnalo. Pak mu ke spaní rozprostřela špinavý starý plášť z bizoní kůže. Inyan Hokši však cítil nebezpečí a rozhodl se, že zůstane vzhůru.

„Hrozně mě bolí v zádech,“ stěžovala si stařena. „Než půjdeš spát, ráda bych, aby ses mi po nich prošel sem a tam, to mi uleví. Jsem stará a osamělá, nemám nikoho, kdo by mi pomohl od bolesti.“

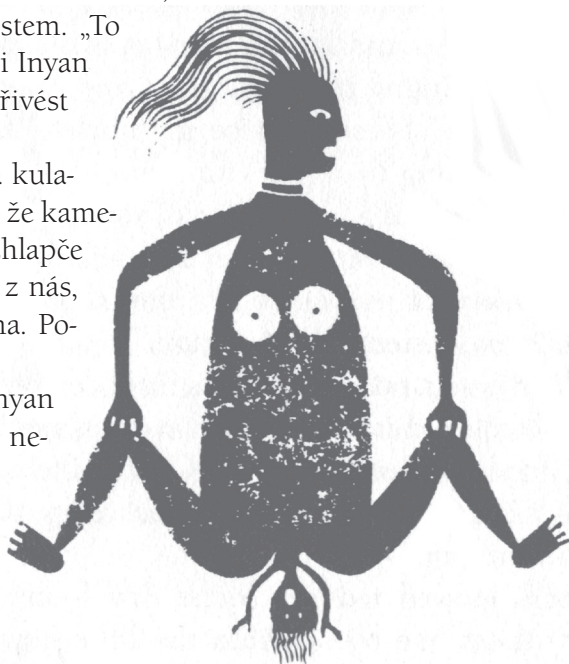
Lehla si a chlapec jí začal přecházet po zádech. Ucítil přitom, že pod jelenicovým oblečením jí ze zad něco trčí, něco ostrého jako nůž nebo jehlice nebo hrot oštěpu. „Tenhle ostrý nástroj nejspíš použila, aby zabila mé strýce,“ pomyslel si. „Jeho hrot možná potřela hadím jedem. Ano, určitě to tak bude.“

Když na to Inyan Hokši přišel, vyskočil do vzduchu, jak nejvýš dokázal, a z výšky jí dopadl na záda. A skákal znovu a znovu, až se úplně vyčerpal a babizna zůstala ležet mrtvá s polámanými kostmi.

Potom zamířil k velkým balíkům, které byly zabalené ve zvířecích kůžích a svázané dohromady řemeny ze surové kůže. Rozbalil je a našel tam pět mrtvých mužů. Byli seschlí tak, že se ani nepodobali lidským bytostem. „To musejí být mí strýcové,“ pomyslel si Inyan Hokši, ale nevěděl, jak je znovu přivést k životu.

Před šeredným týpí byla hromada kulatých šedých kamenů. Chlapec zjistil, že kameny spolu hovoří a že jim rozumí. „Chlapče z kamene, jsi jeden z nás, pocházíš z nás, pocházíš z Tunky, pocházíš z Inyana. Poslouchej a dávej pozor.“

Podle jejich pokynů postavil Inyan Hokši z ohebných vrbových prutů nevelkou chýši ve tvaru kupole. Tu pokryl stařeniným pláštěm z bizoní kůže a dal do ní oněch pět

seschlých lidských bytostí. Venku na volném prostranství rozdělal veliký oheň. Do něj nanosil kameny, pak popadl stařenu a hodil ji na ně, aby shořela.

Když se kameny rozžhavily doruda, našel si chlapec jelenčí paroh, a na něm je jeden po druhém odnosil do chýše. Potom vzal stařenin vak na vodu, zdobený bizoní měchýř, a naplnil ho vodou. Pevně ho zavázal řemínkem ze surové kůže a také odnesl do chýše. Kolem něj pak rozložil do kruhu ty seschlé bytosti.

Nakonec zakryl vchod do chýše kusem bizoní kůže tak, aby dovnitř ani ven nemohl pronikat vzduch. Začal na kameny lít vodu z vaku a přitom k nim hovořil: „Vy jste mě sem přivedly.“ Čtyřikrát je polil vodou; čtyřikrát odkryl a zakryl vchod. Pokaždé přitom promluvil na kameny. Vždycky když je polil, chýše se naplnila párou tak, že neviděl nic než bílou mlhu v temnu. Když je poléval podruhé, měl pocit, že se něco pohnulo. Když na ně lil vodu potřetí, začal zpívat. A když ji lil počtvrté, ty mrtvé, seschlé věci také začaly zpívat a mluvit.

„Ti mrtví zřejmě ožili,“ pomyslel si Inyan Hokši, Chlapec z kamene. „Teď chci své strýce vidět.“

Naposledy odkryl vchod a pozoroval, jak pára vychází ven a stoupá k obloze jako lehounký oblak. Vnitřek potní chýše ozářily plameny ohně a měsíční svit, a v tom světle tam chlapec uviděl sedět pět hezkých mladých mužů. Oslovil je: „Hou, lekši, vy musíte být mí strýcové.“ Usmáli se na něj a pak se rozesmáli, šťastní, že jsou znovu naživu.

„Po tomhle toužila moje matka – vaše sestra,“ řekl jim Inyan Hokši. „To bylo její velké přání.“

Pak pokračoval: „Zachránila mě skála a teď zachránila i vás. Inyan, Tunka – skála – Tunka, Inyan. Naučíme se uctívat Tunkašilu, Dědečka ducha. Tahle malá chýše, tyhle kameny, ten oheň – to všechno je posvátné, to budeme od nynějška užívat tak, jak jsme to tady použili poprvé – pro očištění, pro život, pro wičosani, pro zdraví. To všechno nám bylo dáno, abychom mohli žít. Staneme se kmenem.“

Vyprávěl Henry Crow Dog 26. února roku 1968 v rezervaci Rosebud v Jižní Dakotě a zaznamenal Richard Erdoes.

Henry Crow Dog byl čistokrevný Lakota, starší muž s majestátní tváří, drsný jako Black Hills. Byl to vnuk slavného Vraního psa, náčelníka, bojovníka, vůdce Ghost Dancers (tanečníků tance duchů). První Vraní pes

kdysi dobrovolně jel 150 mil, aby se nechal pověsit za zabití svého soka, náčelníka jménem Skvrnitý ohon. Byl ale osvobozen rozhodnutím Nejvyššího soudu, podle nějž federální zákon nemá nad územím indiánské rezervace soudní pravomoc.

(Inyan je lakotský výraz pro kámen jako fyzický jev a tunka je jméno kamene jakožto duchovní bytosti. Znamená cosi starobylého. Je od něj odvozen výraz tunkašila, který se obvykle překládá jako „dědeček“ – pozn. red.)

STARÉ Z PRAMENE

(LAKOTOVÉ BRULÉ)

Na tento příběh, který vypráví, jak Šajeni dostali darem kukuřici a bizony, navazuje následující legenda o Šípovém chlapci. Šajenský vypravěč by řekl: „Propojme konec tohoto vyprávění s dalším příběhem,“ a pokračoval by dál. Sever zmíněný na začátku obou příběhů je nostalgickou připomínkou lovišť na severu centrálních oblastí Ameriky, odkud byli Šajeni vyhnáni pronikajícími kmeny, pravděpodobně Odžibveji.

Když Šajeni byli ještě na severu, měli tábor postavený do širokého kruhu, u jehož vchodu prýštil ze svahu vydatný pramen, který celý tábor zásoboval vodou. Najít potravu však bylo těžší. Bizony zmizeli a mnoho lidí hladovělo.

Jednoho slunečného dne hráli muži uprostřed tábora hru. Používali při ní červenou a černou obruč a čtyři dlouhé pruty, dva černé, dva červené. Rozkutáleli obruč a házeli pruty. K vítězství bylo třeba prohodit prut obruči, dokud byla ještě v pohybu.

Do kruhu diváků, kteří sledovali hru, vstoupil z jižní strany mladík. Měl na sobě oděv z bizoní kůže srstí navrch. Tělo měl pomalované žlutou barvou a žluté bylo i orlí pero na jeho hlavě. Zanedlouho přišel ze severní strany sledovat hru další mladík, oblečený přesně jako ten první. Ti dva se neznali, ale jakmile se uviděli, prošli davem, aby

si promluvili. „Příteli,“ řekl ten, co přišel z jižní strany, „ty se oblékáš přesně jako já. Proč to děláš?“ Druhý odpověděl: „To ty se oblékáš jako já. Proč?“

Na vysvětlenou vyprávěli oba stejný příběh. Každý z nich prý vstoupil do pramene prýstícího ze stráně a tam dostal pokyn, jak se má obléci. Diváci přestali sledovat hru, shromáždili se kolem a poslouchali. Mladíci jim oznámili, že vejdou ještě jednou nakrátko do pramene. Shromážděný dav je pohledy sledoval až k prameni. Muž z jižní strany si zakryl hlavu bizoní kůží a vstoupil do vody. Totéž udělal i druhý.

Mladíci pramenem prošli a ocitli se ve velké jeskyni. U vchodu seděla stařena a vařila ve dvou hliněných nádobách bizoní maso a kukuřici. Přivítala je: „Přišli jste, vnoučkové moji. Sedněte si tady vedle mě.“ Každý se posadil z jedné strany. Vyprávěli jí, že k ní přišli pro potravu, protože lidé jsou hladoví. Dala jim kukuřici z první nádoby a maso z druhé. Najedli se dosyta, a kotlíky přesto zůstaly plné. Pak je vybidla, ať se podívají jižním směrem. Země tam byla plná bizonů. Pak řekla, ať se podívají na západ. Tam uviděli různé druhy zvířat, velká i malá, dokonce i koně, které tehdy ještě neznali. Ukázala k severu, a tam všude rostla kukuřice.

Stařena mladíkům slíbila: „To všechno, co jste viděli, bude jednou vaše. Dnes večer vám vrátím bizony. Až odsud půjdete, bizoni vás budou následovat, a než zapadne slunce, uvidí je i vaši lidé. Vezměte si s sebou syrovou kukuřici a každé jaro ji zasejte do vlhké půdy v nížině. Až dozraje, může být vaší potravou.“

Vezměte si také maso a kukuřici, co jsem uvařila,“ pokračovala, „a až se vrátíte ke svým lidem, požádejte je, aby se posadili a jedli v následujícím pořadí: nejprve všichni muži od nejmladšího k nejstaršímu, až na jednoho osiřelého chlapce; pak všechny ženy od nejstarší po nejmladší, až na jednu osiřelou dívku. Až budou všichni najedeni, ať dojedí sirotci zbytek jídla z obou nádob.“

Mladíci stařenu poslechli. Když vyšli z pramene, byla jejich těla pomalována rudě, a také žlutá orlí pera na jejich hlavách se zbarvila doruda. Vrátili se ke svým lidem, a ti se pustili do masa a kukuřice, jak jim bylo řečeno. Pro všechny bylo dost, kotlíky zůstaly plné. Nakonec je podali oběma osiřelým dětem, které všechno dojedly.

Se západem slunce odešli lidé do svých domovů a bedlivě pozorovali pramen. Zanedlouho z pramene vyskočil bizon.

Hrál si, poskakoval a válel se a pak se vrátil k prameni. Za okamžik vyskočil další bizon, pak další a další a další. Hrnuli se tak rychle, že je Šajeni už nedokázali počítat. Bizoni vycházeli z pramene celou noc, a další den byla země široko daleko zaplavená bizoním stádem. Šajeni ho obkličili. Jejich muži sice lovili pěšky, ale byli velice rychlí.

Na čas měli lidé bizoního masa hojnost. Na jaře přestěhovali tábor do bažinaté nížiny, a tam zaseli kukuřici z kouzelného pramene. Kukuřice rychle rostla a z každého zrnka vyrostl silný stonek s dvěma až čtyřmi kukuřičnými klasy. Od té doby seli lidé kukuřici každý rok.

Jednou na jaře se Šajeni po setbě kukuřice vydali na lov bizonů. Když měli zase dost masa na dlouhou dobu, vrátili se na svá pole. Jaké bylo jejich překvapení, když zjistili, že jim kukuřici ukradl některý ze sousedních kmenů. Nezbylo nic než stonky, ani zrnko na nové zasetí. Přesto, že ke krádeži došlo měsíc předtím, sledovali Šajeni stopy nepřátel po několik dnů. S dvěma nebo třemi kmeny dokonce bojovali, ale nikdy se jim nepodařilo vystopovat zloděje ani získat uloupenou úrodu zpátky. Trvalo dlouho, než mohli Šajeni znovu sít kukuřici.

Podle příběhu, který zaznamenal George A. Dorsey na přelomu století.

Zmíněná ztráta kukuřice nejspíš připomíná, jak v druhé polovině 18. století Šajeni opustili setí a začali se věnovat lovu bizonů. Příchod střelných zbraní a koní přivál kmenům na velkých planinách „nový vítr do plachet“, což jim nejen umožnilo stát se namísto sběračů lovci (opak mnohem obvyklejší kulturní evoluce), ale otevřelo jim možnosti propracovanější – a pohyblivější – hmotné kultury. Proto mluvíme o Zlatém věku indiánů planin.

(V USA se dnes poměrně důsledně rozlišuje mezi indiány Velkých planin (Plains Indians), kteří žili v pásmu nízkotravé stepi táhnoucím se podél východního předhůří Skalnatých hor a byli celoročními kočovníky (Černonožci, Vraní indiáni, Lakotové, Šajeni, Arapahové, Kajovové, Komančové atd.), a tzv. prérijními indiány, kteří žili východněji, v pásu vysokotravé stepi a kočovali jen sezónně (Poniové, Omahové, Mandani, Hidatsové, Osedžové, Kadové atd. – pozn. red.)

ŠÍPOVÉM CHLAPCI

(ŠAJENI)

Šípový chlapec, zázračný chlapec, předvedl kouzlo, které je dodnes součástí obřadů lakotských obřadů yuwipi. Šaman je při něm svázaný koženým řemínkem a zahalený přikrývkou (dříve pláštěm z bizoní kůže), přitom děsivě blikají světla, odněkud se ozývá chřestění a podivné zvuky a hlasy. Výrobci keramiky, Pueblané, si vyprávějí jinou verzi tohoto příběhu, které říkájí legenda o Chlapci ze džbánů na vodu.

Poté, co Šajeni dostali kukuřici – to byli ještě na severu –, měla mladá dvojice z jejich kmene svatbu. Žena otěhotněla a dítě nosila v břiše čtyři roky. Lidé se zaujetím sledovali, co bude dál. Když žena čtvrtým rokem porodila nádherného chlapce, považovali ho za zázračného.

Zanedlouho žena i její manžel zemřeli a chlapce si k sobě vzala jeho osamělá babička. Velice rychle se naučil chodit i mluvit. Dostal plášť z kůže z bizoního telete a hned ho obrátil naruby, srstí navrch, jako to nosili šamani.

Mezi Šajeny žilo několik neobyčejně moudrých šamanů s nadpřirozenými schopnostmi. Čas od času se sešli v chýši, sesedli se do kruhu, zpívali a prováděli zvláštní obřady. Pak každý z mužů vstal a předvedl před shromážděným davem několik kouzel.

Jedna taková sešlost se konala, když bylo chlapci asi deset let. Poslal babičku, aby se zeptala, jestli se shromáždění může také zúčastnit. Šamani ho vpustili do chýše. „Kde chceš být?“ zeptal se ho hlavní šaman a myslel tím, kam si chce sednout. Chlapec se bez okolků posadil rovnou vedle něj. Muže, který ho přivedl dovnitř, požádal, aby mu pomaloval rudě tělo a aby mu černými kroužky orámoval obličej, zápěstí a kotníky.

Obřad začal na jedné straně kruhu. Když přišla řada na chlapce, vysvětlil, co se chystá udělat. Zapálil vonnou trávu tomkovici jako okuřovadlo. Potom vzal třetivu z bizoní šlachy a pokynul s ní skrz kouř směrem východním, jižním, západním a severním. Dva muži,

které chlapec požádal, aby mu pomáhali, mu uvázali tětivu kolem krku, přikryli ho pláštěm a pak zatáhli za oba konce tětivy. Táhli, co jim síly stačily, ale chlapec se ani nepohnul. Požádal je, aby táhli ještě víc. Trhli tedy tětivou tak silně, až uřízli chlapci hlavu. Ta se vykutálela zpod pláště a muži ji usadili zpátky.

Potom zvedli plášť, a místo chlapce tam seděl stařec. Přikryli starce, a když plášť opět zvedli, ležela tam jen lebka a hromádka lidských kostí. Potřetí položili plášť na hromádku kostí a zase jej zvedli. Tentokrát tam nebylo vůbec nic. Když ale počtvrté rozprostřeli plášť na prázdné místo a pak ho zvedli, seděl tam opět zázračný chlapec, jako by se nic nestalo.

Po skončení obřadu přestěhovali Šajeni svůj tábor na místo, kde mohli lovit bizony. Když už měli nějaký úlovek, vydala se skupinka hochů se zázračným chlapcem v čele na lov telat, která se obvykle vracela na místo, kde naposledy viděla matku. Hoši obklíčili pět nebo šest telat a jedno z nich, dvouleté tele, zastřelili šípy. Začali ho stahovat kostěnými nožiky tak opatrně, aby nepoškodili ani kůži z hlavy a zachovali i kopyta, protože zázračný chlapec si chtěl z té kůže udělat plášť.

Když byli v pilné práci, objevil se tam muž se psím spřežením. Byl to Mladý vlk, náčelník kmene, který přijel posbírat zbylé kosti. „Už mě k tomu pusťte, děti!“ požádal je. „Já si s tím teletem poradím. Můžete jít.“

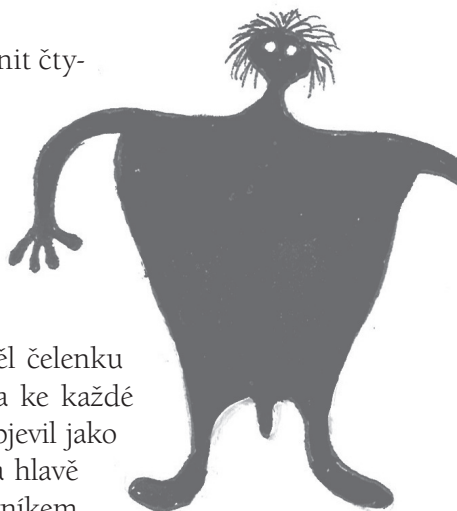
Hoši poslechli, až na zázračného chlapce, který pokračoval ve stahování a vysvětloval, že mu jde jen o kůži na plášť. Náčelník chlapce odstrčil, ale ten se vrátil a znovu se pustil do stahování. Náčelník do něj strčil prudčeji a srazil ho na zem. Hoch vstal a pracoval dál. Předstíral, že stahuje zadní nohu, ale uřízl ji v koleně i s kopytem. Když ho náčelník odstrčil ramenem a dal se do práce sám, praštil ho chlapec uříznutou bizoní nohou ze zadu do hlavy. Náčelník se skácel mrtvý.

Hoši běželi do tábora povědět, co se stalo. Způsobilo to velký rozruch. Bojovníci se shromáždili a rozhodli se podivuhodného chlapce zabít. Hledali ho v místě, kde náčelníka zabil, ale chlapec byl už zpátky v táboře. Seděl doma u babičky, která mu vařila v hliněném hrnci jídlo, když vtom tam vrazili bojovníci a týpí strhli. Zázračný chlapec bleskurychle skopl hrnec s jídlem do ohně, a jak se dým valil vzhůru, chlapec stoupal s ním. Stařenka tam zůstala sedět sama.

Bojovníci se rozhlíželi a uviděli chlapce asi čtvrt míle odtamtud, jak odchází směrem na východ. Rozběhli se za ním, ale pořád se

vzdaloval. Bez úspěchu se ho pokusili dohonit čtyřikrát, a pak to vzdali.

Lidé začali mít z podivuhodného chlapce strach, ale přesto po něm každý den pátrali. Nakonec ho zahlédli na blízkém kopci. Chlapec se na jeho vrcholu objevil celkem pětikrát, pokaždé jinak oblečený. Celý tábor se seběhl, aby se podíval. Poprvé byl oblečený jako bojovník spolku Červených štítů. Měl čelenku z bizoní kůže, dva rohy, oštěp, červený štít a ke každé paži připnutou bizoní ohaňku. Podruhé se objevil jako žlutě a černě pomalovaný Kojotí bojovník, na hlavě dvě orlí péra. Potřetí byl Psím mužem, bojovníkem s čelenkou s péry, měl píšťalku z orlí kosti, chřestidlo z bizoních kopyt, luk a šípy. Počtvrté vypadal jako bojovník spolku Kopýtkových chřestidel. Byl pomalovaný, držel osm stop dlouhý oštěp zahnutý na jedné straně jako hůl, a svůj zpěv doprovázel chřestěním. Popáté měl tělo pomalované bíle a čelo ozdobené bílým sovím peřím.

Pak zázračný chlapec navždy zmizel. Nikdo nevěděl, kam se poděl. Lidé ho považovali za mrtvého a brzy na něj zapomněli, protože bizoni byli pryč a na Šajeny přišel hladomor.

V té době putoval zázračný chlapec sám nejvyšším pohořím. Když stoupal k jednomu vrcholu, otevřely se v úbočí dveře. Vešel jimi do hory a otvor se za ním zavřel.

Uvnitř seděli ve velkém kruhu muži. Každý představoval jeden kmen a nad sebou měl medicínový vak s tím, co patřilo jeho kmeni. Přivítali podivuhodného chlapce a ukázali mu na prázdné místo pod vakem z liščí kůže. „Když se posadíš sem, bude ten vak tvůj a ty ho doneseš zpátky Šajenům,“ řekl mu náčelník. „Musíš tu ale s námi zůstat čtyři roky, abychom tě naučili věštit a být rádcem tvého kmene.“

Chlapec vak přijal a všichni mu děkovali.

Když bylo na něm, aby vykonal příslušný obřad, sundali muži vak a ukázali mu posvátné obřady, písně a čtyři šípy s kouzelnou mocí, co v něm byly obsaženy. Pak ho čtyři roky v hoře učili věštit, kouzlit a provádět válečnické a lovecké obřady.

Šajeni mezitím zeslábli hladem a hrozilo jim, že vymřou. Živili se jen bylinami, protože zvířata do posledního vyhynula. Jednoho dne, když kmen putoval za potravou, pět dětí, které také hledaly bylinky a houby, zůstalo pozadu.

Znenadání se před nimi objevil zázračný Šípo-
vý chlapec, teď už mladý muž. „Mé ubohé děti, zahod-
te ty houby,“ řekl jim. „To já jsem na vás
přivolal hlad, protože jsem měl zlost,
že mě váš kmen vyhnal z tábora. Vrá-
til jsem se, abych se o vás postaral.
Už nebudete hladovět. Jděte a na-
sbírejte nějaké vyschlé bizoní kosti,
já vás nasytím.“

Děti se rozběhly a nasbíraly kosti, které
pak podivuhodný Šípo-
vý chlapec promě-
nil v maso. Nakrmil děti tukem, morkem,
játry a dalšími výživnými částmi bizona.
Když se dosyta najedly, dal jim další tuk

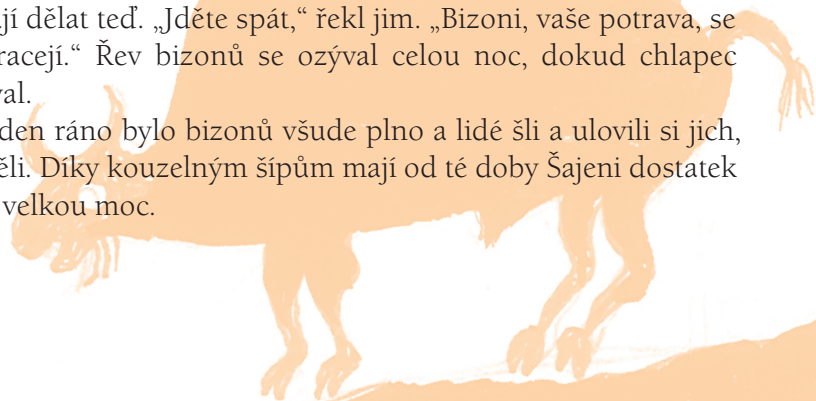
a maso. „Tohle odnes-
te svým lidem,“ nařídil. „A oznamte jim, že
já, Motzeyouf, Šípo-
vý chlapec, jsem se vrátil.“

I když děti do tábora utíkaly, Motzeyouf se tam kouzlem dostal ješ-
tě před nimi. Vešel do obydlí svého strýce a lehl si, aby si odpočinul,
protože byl unavený. Strýc ani jeho žena ho neviděli projít, přestože
seděli venku.

Děti doběhly do tábora a jejich vyprávění vyvolalo velký rozruch.
Strýcova žena šla do domu pro dýmku, a teprve tehdy uviděla Šípo-
vého chlapce, jak leží přikrytý rudým pláštěm z bizoní kůže. Rudou
barvu měla i jeho košile, kamaše a mokašiny. Muži se dovtipili, že
je to Motzeyouf, vešli za ním do týpí a rozplakali se. Viděli jeho vak
a podle toho poznali, že má kouzelnou moc. Požádali ho, aby jim
radil, co mají dělat.

Motzeyouf Šajenům nařídil, aby uspořádali svůj tábor do kruhu
a uprostřed postavili velké týpí. Když to udělali, svolal všechny ša-
many, aby přišli se svými chřestidly a dýmkami. Pak vešel do týpí
a zpíval posvátné písně, které se předtím naučil. Než dozpíval pí-
seň o čtyřech šípech, setmělo se. Potmě se s burácivým řevem začali
vracet bizoni. Vyděšení Šajeni přišli za Šípo-
vým chlapcem a ptali
se, co mají dělat teď. „Jděte spát,“ řekl jim. „Bizoni, vaše potrava, se
k vám vracejí.“ Řev bizonů se ozýval celou noc, dokud chlapec
nedozpíval.

Druhý den ráno bylo bizonů všude plno a lidé šli a ulovili si jich,
kolik chtěli. Díky kouzelným šípům mají od té doby Šajeni dostatek
potravy i velkou moc.

Převyprávěno podle legendy, kterou zaznamenal George A. Dorsey v roce 1904.

Posvátné šípy, které Motzeyouf přinesl z hor, se zachovaly dodnes. V Oklahomě se o ně stará strážce šípů z řad jižních Šajenů.

(Jméno kulturního hrdiny Motzeyoufa vyslovují Šajeni spíše Motsi'yoif /v zápisu, který používá severošajenský dvoujazyčný vzdělávací program, Motsé'éóeve/. Význam tohoto výrazu je nejasný. Dnešní Šajeni už mu nerozumějí. Má něco společného s plozením. V angličtině je tento kulturní hrdina označován jako Sweet Medicine, někdy Sweet Root, jako Arrow Boy velmi vzácně – pozn. red.)

■ PŮVODNÍ LÉČEBNÝCH OBŘADŮ

(BĚLOHORSTÍ APAČI)

Takhle jsme se naučili provádět obřady, kterými léčíme nemocné. Svět byl stvořen už velmi dávno. Tehdy Ten-kdo-stvořil-svět chtěl, aby každý žil na vlastním kousku země. Naši lidé takový kus země měli, ale nelíbilo se jim tam. Ten-kdo-stvořil-svět jim řekl, ať se tedy přestěhují jinam. Na novém místě se jim líbilo, dobře se jim tam spalo a dobře žilo.

Potom dva z nich onemocněli a byli den za dnem slabší. Lidé jim nepomohli, protože tehdy nikdo nic o nemocech nevěděl, ani o tom, jak je léčit. Ten-kdo-stvořil-svět jim řekl: „Proč pro ty dva něco neuděláte? Proč je nezařikáváte?“ Lidé však neměli o léčebných obřadech ani zdání.

Čtyři muži z toho kmene náhodou stáli tak, že první byl obrácený tváří k východu, druhý k jihu, třetí k západu a čtvrtý k severu. Ten-kdo-stvořil-svět jednomu z nich povídá: „Každá věc na světě může způsobit nějakou nemoc a určité potíže, ale existují způsoby, jak je léčit.“ Muž pochopil, že se můžou něčemu naučit. Všichni čtyři tam tedy zůstali stát. První noc zpíval modlitby muž obrácený k východu. Druhou noc začal zpívat písně a bubnovat ten, co byl obrácený k jihu. Třetí noc zpíval modlitby muž otočený k západu. Čtvrtou noc

bubnoval a zpíval písně muž, který stál tváří k severu. Nebylo to z jejich hlavy. Vnukl jim to Ten-kdo-stvořil-svět. Zdálo se, jako by jim to, co mají zpívat, někdo napovídal zvenčí.

Pak Ten-kdo-stvořil-svět všem čtyřem řekl: „Proč nezajdete za těmi dvěma nemocnými a neuzdravíte je zaříkáváním?“ Všichni čtyři tedy šli tam, kde byli ti nemocní, a zaříkávali je, dokud je nevyléčili. Od té doby víme, že jsou různé nemoci, které můžou působit všelijaké potíže, a známe způsoby, jak je léčit. A tak vznikly naše léčebné obřady.

Vyprávění vychází z legendy, kterou zaznamenal Greenville Goodwin v roce 1939.

O STVOŘENÍ PRVNÍHO MUŽE A PRVNÍ ŽENY

(NAVAHOVÉ)

První lidé prošli třemi světy, než osídlili svět čtvrtý. Z předešlých světů byli vyhnáni, protože se hádali a dopouštěli se cizoložství. Nenašli v nich nikoho jim podobného, až ve čtvrtém světě potkali Kisani, lid z Puebla.

Čtvrtý svět byl černobílý a obloha většinou modrá a černá. Nesvítilo tam slunce, měsíc ani hvězdy, zato na každé ze čtyř světových stran se na obzoru tyčil vrcholek pokrytý sněhem.

Byl pozdní podzim, když první lidé uslyšeli daleko na východě někoho hlasitě volat. Čekali a poslouchali a brzy se ten hlas ozval blíž a jasněji než předtím. Když dál čekali a poslouchali, volání se ozvalo ještě hlasitěji a už velice blízko. Za chvíli se objevily čtyři tajemné bytosti: Bílé tělo, bůh tohoto světa; Modré tělo, bůh deště, Žluté tělo a Černé tělo, bohové ohně.

Bohové se snažili poučovat lidi pomocí znaků, beze slov, ale ti jim nerozuměli. Když odešli, povídali si lidé o tajemné návštěvě a marně se pokoušeli rozluštit znakovou řeč. Bohové se objevovali čtyři dny po sobě, stále se pokoušeli dohovorit pomocí znaků, ale jejich snahy byly marné.